

**TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASASI
KAFEDRASIDA PROFESSOR-O'QITUVCHILAR KASBIY-METODIK
SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMI**

Djalalov Baxromjan Begmurzayevich

*Farg'ona davlat universiteti maktabgacha ta'lim kafedrası mudiri,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent*

E-mail: b_djalalov1989@mail.ru

Annotatsiya: *Mazkur tezisdá transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasasi kafedrasida professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish mexanizmi ilmiy-metodik jihatdan yoritilgan. Unda kafedra professor-o'qituvchilarning dars sifati, metodik mahorati, innovatsion faoliyati, raqamli kompetensiyasi, ilmiy-metodik izlanishi va refleksiv baholash madaniyatini rivojlantiruvchi muhim akademik muhit sifatida talqin etilgan. Tezisdá professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirishda mentorlik, metodik konsalting, o'zaro dars kuzatuvi, elektron portfolio, metodik seminar va refleksiv tahlil asosiy vositalar sifatida asoslangan. Shuningdek, mazkur jarayonning diagnostik, loyihalash, mentorlik-amaliy, monitoring va takomillashtirish bosqichlari taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *oliy ta'lim, kafedra, professor-o'qituvchi, kasbiy-metodik salohiyat, mentorlik, metodik konsalting, transformatsiya, refleksiv tahlil, raqamli kompetensiya.*

Kirish

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida kechayotgan transformatsion jarayonlar professor-o'qituvchilar faoliyatiga nisbatan yangicha talablarni ilgari surmoqda. Endilikda oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisi faqat ma'ruza o'qiydigan yoki amaliy mashg'ulot olib boradigan mutaxassis emas, balki ta'lim jarayonini loyihalaydigan, talabalarni mustaqil fikrlashga yo'naltiradigan, raqamli resurslardan foydalana oladigan, ilmiy-tadqiqot natijalarini o'quv jarayoniga integratsiya qiladigan va o'z faoliyatini doimiy tahlil qilib boradigan akademik shaxs sifatida namoyon bo'lmoqda.

Oliy ta'lim muassasasining kafedrası professor-o'qituvchilar kasbiy rivojlanishini tashkil etishda markaziy o'rin tutadi. Chunki aynan kafedra doirasida dars sifatini tahlil qilish, metodik tajriba almashish, fan dasturlarini takomillashtirish, ilmiy seminarlar tashkil etish, yosh o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash, raqamli resurslar yaratish va professor-o'qituvchilar faoliyatini monitoring qilish imkoniyati mavjud. Shu bois kafedrada professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish oliy ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Amaliyotda ayrim kafedralarda metodik ishlar ko'proq rasmiy hujjatlar tayyorlash, fan dasturlarini tasdiqlash yoki kafedra yig'ilishlarida hisobot berish bilan

cheklanib qoladi. Bunday yondashuv professor-o'qituvchining real kasbiy-metodik o'sishini yetarlicha ta'minlamaydi. Transformatsiya sharoitida esa kafedra faoliyatida mentorlik, metodik konsalting, ochiq darslar tahlili, peer-review, elektron portfolio va refleksiv baholashga asoslangan rivojlantiruvchi mexanizm zarur.

Mazkur tezisning maqsadi transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasasi kafedrasida professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish mexanizmini ilmiy-metodik jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism

Professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyati deganda ularning ta'lim mazmunini loyihalash, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, talabalar faoliyatini tashkil etish, baholash vositalarini ishlab chiqish, ilmiy natijalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish, raqamli resurslardan samarali foydalanish va o'z pedagogik faoliyatini refleksiv tahlil qilish qobiliyatlari majmui tushuniladi.

Kafedra sharoitida mazkur salohiyatni rivojlantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

birinchidan, metodik ehtiyojni aniqlash. Bunda professor-o'qituvchilarning dars olib borish uslubi, fan dasturlarini yangilashga tayyorligi, baholash mezonlaridan foydalanish darajasi, raqamli vositalar bilan ishlash ko'nikmasi va talabalar bilan ishlash tajribasi tahlil qilinadi;

ikkinchidan, mentorlik tizimini yo'lga qo'yish. Tajribali professor-o'qituvchilar yosh pedagoglarga dars loyihalash, metodik material tayyorlash, ilmiy maqola yozish, elektron resurs yaratish va talabalar bilan ishlash bo'yicha amaliy yordam beradi;

uchinchidan, metodik konsaltingni tashkil etish. Kafedra mudiri, tajribali pedagoglar yoki metodik guruh professor-o'qituvchilarga individual yoki guruhli maslahat beradi. Bunda o'qituvchining aniq ehtiyojidan kelib chiqib metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi;

to'rtinchidan, o'zaro dars kuzatuvi va tahlilini yo'lga qo'yish. Professor-o'qituvchilar bir-birining darslarini kuzatib, kuchli jihatlar va takomillashtirish zarur bo'lgan tomonlarni konstruktiv muhokama qiladi;

beshinchidan, elektron portfolio yuritish. Har bir professor-o'qituvchi o'zining fan dasturlari, ochiq darslari, metodik ishlanmalari, ilmiy maqolalari, elektron resurslari, talabalar bilan ishlash tajribasi va kasbiy rivojlanish natijalarini elektron portfolio shaklida jamlaydi;

oltinchidan, refleksiv tahlil madaniyatini shakllantirish. O'qituvchi o'z faoliyatini "nimani o'rgatdim?", "talaba nimani o'zlashtirdi?", "qaysi metod samarali bo'ldi?", "qaysi jihatni takomillashtirishim kerak?" kabi savollar asosida baholaydi.

Kafedrada professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish mexanizmi quyidagi bosqichlardan iborat bo'lishi maqsadga muvofiq:

1-jadval.

**Kafedrada professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini
rivojlantirish mexanizmi bosqichlari**

№	Bosqich	Mazmuni	Kutiladigan natija
1	Diagnostic bosqich	professor-o'qituvchilarning metodik ehtiyoji, raqamli ko'nikmasi, dars sifati va ilmiy-metodik faolligi aniqlanadi	rivojlanish zarur bo'lgan yo'nalishlar belgilanadi
2	Loyihalash bosqichi	individual va kafedra miqyosida metodik rivojlanish rejasi ishlab chiqiladi	aniq maqsad, vazifa va natija indikatorlari shakllanadi
3	Mentorlik-amaliy bosqich	ustoz-shogird, ochiq dars, metodik maslahat, trening va seminarlar tashkil etiladi	professor-o'qituvchilarning metodik mahorati rivojlanadi
4	Raqamli-metodik bosqich	elektron resurs, LMS, elektron portfolio va onlayn baholash vositalari joriy etiladi	raqamli kompetensiya va metodik resurslar sifati oshadi
5	Monitoring bosqichi	dars sifati, talabalar natijasi, metodik ishlanmalar va elektron resurslardan foydalanish tahlil qilinadi	rivojlanish dinamikasi baholanadi
6	Refleksiv-takomillashtirish bosqichi	natijalar muhokama qilinadi, kamchiliklar aniqlanadi va yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi	kasbiy-metodik rivojlanish uzluksiz davom etadi

Mazkur mexanizm professor-o'qituvchilar faoliyatini nazorat qilishga emas, balki rivojlantirishga yo'naltirilgani bilan ahamiyatlidir. Chunki transformatsiya sharoitida o'qituvchining sifatli faoliyati faqat bilim darajasi bilan emas, balki metodik moslashuvchanlik, innovatsion yondashuv, raqamli savodxonlik va refleksiv fikrlash bilan ham belgilanadi.

Kafedra mudiri mazkur jarayonda muhim boshqaruv subyekti hisoblanadi. U metodik muhitni yaratadi, mentorlik aloqalarini tashkil etadi, ochiq darslar tahlilini muvofiqlashtiradi, professor-o'qituvchilar faoliyatiga oid ma'lumotlarni tahlil qiladi va metodik rivojlanish bo'yicha qarorlar qabul qiladi. Bunday yondashuvda kafedra mudiri faqat ma'muriy rahbar emas, balki akademik lider va metodik tashkilotchi sifatida faoliyat yuritadi.

Professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish samaradorligini quyidagi mezonlar asosida baholash mumkin:

2-jadval.

Professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish samaradorligi mezonlari

No	Mezon	Indikatorlar
1	Metodik tayyorgarlik mezonlari	fan dasturi sifati, dars loyihasi, baholash mezonlari, mustaqil ta'lim topshirig'i
2	Innovatsion faoliyat mezonlari	interfaol metodlar, loyiha texnologiyasi, keys, muammoli ta'lim, gamifikatsiya elementlari
3	Raqamli kompetensiya mezonlari	LMS, elektron resurs, onlayn baholash, elektron portfolio, raqamli taqdimot
4	Ilmiy-metodik faollik mezonlari	maqola, metodik qo'llanma, seminar, konferensiya, tadqiqot natijasining darsga tatbiqi
5	Mentorlik mezonlari	ustoz-shogird ishlari, ochiq dars, metodik maslahat, yosh pedagoglarni qo'llab-quvvatlash
6	Refleksiv baholash mezonlari	o'z-o'zini tahlil qilish, refleksiv hisobot, peer-review, takomillashtirish rejasi
7	Natijadorlik mezonlari	dars sifati, talabalar faolligi, o'zlashtirish dinamikasi, metodik nufuz

Ushbu mezonlar professor-o'qituvchilar faoliyatini bir tomonlama baholashdan ko'ra, ularning kasbiy-metodik rivojlanishini kompleks ko'rish imkonini beradi. Ayniqsa, mentorlik va refleksiv baholash mezonlari kafedrada sog'lom metodik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kafedrada mazkur mexanizmni joriy etishning amaliy ahamiyati shundaki, u professor-o'qituvchilarning kasbiy o'sishini tasodifiy va individual jarayondan tizimli, boshqariladigan va natijador jarayonga aylantiradi. Natijada kafedrada metodik tajriba almashinuvi kuchayadi, yosh pedagoglar qo'llab-quvvatlanadi, elektron resurslar sifati oshadi, dars jarayoni innovatsion yondashuvlar bilan boyiydi va talabalar ta'lim sifatidan ko'proq manfaatdor bo'ladi.

Xulosa

Transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasasi kafedrasida professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omilidir. Kafedra bu jarayonda professor-o'qituvchilarni nazorat qiluvchi emas, balki ularni metodik qo'llab-quvvatlovchi, rivojlantiruvchi va innovatsion faoliyatga yo'naltiruvchi akademik muhit sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Professor-o'qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirishning diagnostik, loyihalash, mentorlik-amaliy, raqamli-metodik, monitoring va refleksiv-takomillashtirish bosqichlaridan iborat mexanizmi taklif etildi. Mazkur mexanizm professor-o'qituvchilarning metodik mahorati, raqamli kompetensiyasi, innovatsion faolligi va refleksiv baholash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, kafedra sharoitida mentorlik, metodik konsalting, o'zaro dars kuzatuv, elektron portfolio va refleksiv tahlilga asoslangan rivojlantiruvchi mexanizm professor-o'qituvchilar salohiyatini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash va kafedra faoliyatini transformatsion rivojlantirishning samarali yo'li sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirsolieva M.T. Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019. – B. 3–8.
2. Otamurodov G'R. Oliy ta'lim muassasalari rahbar kadrlari boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning integrallashgan axborot-metodik tizimini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2020. – B. 3–8.
3. Musayev O.Q. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik qobiliyatlar kompleksini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Samarqand, 2019. – B. 5–9.
4. Ismadiyarov Ya.U. Oliy pedagogik ta'lim tizimida innovatsion menejmentni shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2018. – B. 3–8.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida".